

**ASPECTE CONCEPTUAL-METODOLOGICE
ÎN FORMAREA COMPETENȚEI INTERCULTURALE
ELEVILOR DIN CLASELE GIMNAZIALE**

Roxana DOROBANȚU-DINA, drd.

<https://orcid.org/0000-0002-7216-6785>

Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă” Chișinău, Republica Moldova

Rezumat. Articolul de față cuprinde în sinteză aspecte conceptual-metodologice care stau la baza formării competenței interculturale elevilor din clasele gimnaziale. Abordarea curriculară a educației interculturale este un domeniu relativ nou pentru România. Mai concret, din anul școlar 2017-2018 este studiată la clasele gimnaziale, în speță la clasa a VI-a, o oră pe săptămână în trunchiul comun. În anul 2016 au fost adoptate noile planuri-cadru de învățământ pentru gimnaziu, aprobate prin ordinul ministrului educației naționale și cercetării științifice nr. 3590/ 05.04.2016. Acestea sunt aplicate din anul școlar 2017-2018 la clasele a V-a și a VI-a, începând cu anul școlar 2019-2020 la clasa a VII-a, iar din anul școlar 2020-2021 la clasa a VIII-a. Finalitatea educației școlare are la bază dobândirea competențelor cheie de către elevi și formarea profilului absolventului, apt să se integreze social și profesional. Printre cele opt competențe cheie care se află în Recomandarea Consiliului Europei din anul 2006, se numără și competența interculturală. În esență, *competența interculturală se formează în cadrul mai multor discipline de studiu*, ci nu doar la nivelul orei de educație interculturală. Astfel, susținem că aceasta este „șlefuită” în mod organizat și sistematic prin activități formale și non-formale, de către profesori. O serie de metode didactice stau la baza formării competenței interculturale elevilor din clasele gimnaziale sunt amintite aici. Acestea au fost aplicate cu succes de către autoare la clasă.

Cuvinte cheie: educație interculturală, interculturalitate, competență, competență interculturală, proiect educațional, jocul de rol, metode didactice.

**CONCEPTUAL-METHODOLOGICAL ASPECTS IN THE FORMATION OF
INTERCULTURAL COMPETENCE TO PUPILS IN SECONDARY CLASSES**

Summary. This article summarizes the conceptual-methodological aspects that are the basis for the formation of intercultural competence for secondary school students. The curricular approach to intercultural education is a relatively new field for Romania. More specifically, from the 2017-2018 school year it is studied in secondary classes, in this case in the sixth grade, one hour a week in the common trunk. In 2016, the new framework curricula for the secondary were adopted, approved by the order of the Minister of National Education and Scientific Research no. 3590 / 05.04.2016. These are applied from the 2017-2018 school year to the 5th and 6th grades, starting with the 2019-2020 school year to the 7th grade, and from the 2020-2021 school year to the 8th grade. The purpose of school education is based on the acquisition of key competencies by students and the formation of the profile of the graduate, able to integrate socially and professionally. One of the eight key competences contained in the 2006 Council of Europe Recommendation is the intercultural competence. In essence, intercultural competence is formed within several disciplines of study, but not only at the level of intercultural education. Thus, we claim that it is "polished" in an organized and systematic way through formal and non-formal activities by teachers. A series of teaching methods are the basis for the formation of intercultural competence in secondary school students are mentioned here. These have been successfully applied by the author in the classroom.

Keywords: intercultural education, interculturality, competence, intercultural competence, educational project, role play, teaching methods.

Educația interculturală este o disciplină de studiu introdusă recent în Curriculumul National din România, (care face parte din „noile educații”). Începând cu anul școlar 2017-2018 se regăsește o oră pe săptămână în trunchiul comun la învățământul gimnazial, mai concret la clasa a VI-a. Pe cât este de recent studiată în mediul școlar preuniversitar, pe atât este de utilă și îndrăgită de către elevi. Începând cu anul 2009 învățământul românesc este centrat pe competențe cheie, accentul fiind pe elev și în plan secund pe cadru didactic. Acesta din urmă este considerat „facilitatorul” care contribuie la formarea competențelor de către elevi, ci nu un „transmițător” de conținuturi. În opinia cercetătorului român Cucos C. „*educația interculturală este în fapt o educație a relațiilor interpersonale, care implică membri ai unor culturi diferite*” [94].

Competența poate fi definită ca un ansamblu structural format din: cunoștințe, informații, scheme de acțiune – materializate în comportamente. [4, p.42]. De asemenea, în opinia cercetătoarei Cojocaru „competența reprezintă un potențial (cognitiv, operațional, atitudinal) care se manifestă cu succes atunci când situația o cere [2, p.3].

Un rol determinant în formarea competenței interculturale elevilor din clasele gimnaziale îl are „Parteneriatul educațional Școală-Familie”.

Prin aplicarea acestuia, părinții nu primesc „sarcini” suplimentare, ci le conștientizează și le valorizează pe acelea care le revin de fapt [8, p.56]. Astfel, un rol esențial în formarea competenței interculturale îl deține abordarea interdisciplinară și transdisciplinară, cu aplicabilitate practică, preponderent în cadrul unui opțional la decizia școlii.

În esență, **competența interculturală se formează în cadrul mai multor discipline de studiu**, ci nu doar la nivelul orei de educație interculturală. Aceasta îi ajută pe elevi să descopere propriile valori culturale și să interacționeze cu elementele specifice grupurilor minoritare cu care relaționează; mediul școlar, care este specific formării competenței interculturale, constituie un bun prilej de cooperare, ajutor reciproc, toleranță, formarea spiritului civic și limitarea disensiunilor sau a stărilor conflictuale, care ar putea să apară - cu precădere între elevii proveniți din grupurile minoritare și majoritari; educația interculturală dă prilejul elevului să lucreze în echipă, indiferent de etnie, religie, rasă, culoarea pielii, fără prejudecăți sau discriminări; astfel elevii își întind mâna pentru împăcare mult mai ușor decât adulții, merg în excursie, lucrează în echipă în cadrul activităților practice fără segregare, autoizolare sau marginalizare. În baza competenței interculturale învață unii de la ceilalți, păstrează și transmit bogăția limbajului, tradițiile, obiceiurile și ceea ce este specific în viața social-economică și culturală a fiecăruia sau a grupului din care face parte [5, p.88].

Toate aceste elemente specifice competenței interculturale rezonază în sufletul elevului și îl formează ca om în toată puterea cuvântului.

Nu încapă îndoială asupra faptului, că alături de școală, *un aport semnificativ în formarea competenței interculturale își aduc părinții, prietenii, mass-media, microgrupul social - care fie prin informații, sfaturi sau exemplu de trăire personală - reprezintă un suport în devenirea ca adult a elevului de azi*. Relațiile interumane, comunicarea, colaborarea, deschiderea spre dialog intercultural - constituie realitatea tot mai pregnantă pe care o întâlnim în viața socială actuală. Elevii nu mai trăiesc izolați, ci se află în permanentă inter-relaționare cu ceilalți. Utilizarea tehnologiei digitale și a multitudinii device-urilor la scară foarte extinsă în școală și acasă îi aduce și mai aproape unii de ceilalți. Particularitățile comportamentale, abilitățile de comunicare, artistice, practice, cunoștințele, deprinderile de lucru în echipă, deschiderea spre diversitate și dialog intercultural - își găsesc cu siguranță ecou în viața socială.

În consecință, școala, prin dascălii săi, constituie pilonul pe care se sprijină educația și competența interculturală a elevilor. Școala este fundamentul ce stă la baza participării elevului la dezvoltare personală și socio-culturală. În școală dobândește deprinderi morale de conviețuire socială, de toleranță, acceptare, înțelegere și inter-relaționare cu semenii [11, p.76]. Menirea pedagogului este de a pune în aplicare strategiile și mijloacele didactice centrate pe elev [10, p.146], astfel încât sfaturile bune primite acasă de la părinți, să rodească în competență interculturală, atât de necesară în parcursul firesc al vieții, în triada: familie-școală-mediul social.

1. Metoda vizionării filmului educativ este una dintre metodele didactice foarte eficiente și îndrăgite de către elevi. Etapa premergătoare, esențială derulării proiecției este *comunicarea obiectivelor operaționale propuse și a scopului formativ*. Acestea contribuie la descoperirea punctelor forte, la dezvoltarea unor abilități de viață prosocială și atitudine pozitivă. Una dintre etapele consistente în cadrul *metodei vizionării filmului educativ* este *contemplarea asupra întâmplărilor*, emoțiilor, acțiunilor pozitive sau negative și analiza comparativă a acestora cu situațiile din realitatea imediată;

- de asemenea, *participarea unui specialist* din sectorul la care face referire filmul propus, exemplu: *psiholog*, reprezentant al Serviciului Român de Migrație, jurist, salariați ai unor organizații cum ar fi: „*Cercetașii României*”, „*Salvați Copiii*”, „*Crucea Roșie*”, „*Mama și copilul*” etc.;

- *centralizarea impresiilor* elevilor despre filmul vizionat și *publicarea acestora în revista* instituției de învățământ, „*Diferiți și totuși la fel*”;

- organizarea unor activități de felul acesta, bazate pe schimb de experiență, la care să participe și elevi mai mari, care pot împărtăși din experiența personală sau din exemple cunoscute de ei.

2. Metoda incidentelor critice. În cadrul acesteia, profesorul face detalierea succintă a unui scenariu, unde există o aparentă situație de adaptare interculturală. Pseudo-conflictul are la bază diferențele culturale dintre eroii acțiunii. În descrierea problematicii sunt aduse

suficiente argumente prin care se dezvoltă imaginile scenele desfășurării, evenimentul care stă la baza acestuia și care susține reacțiile participanților, sentimentele și opiniile lor.

Comparativ cu metoda studiului de caz – **metoda incidentelor critice** presupune că argumentele sunt mai succinte, atenția fiind focalizată pe oameni și situații concrete din realitatea imediată.

Prin utilizarea acestei metode elevii înțeleg mai bine propria cultură, minusurile și plusurile acesteia și pot înțelege mai bine de unde vin atitudinile și convingerile lor și ale celor cu care intră în contact. Astfel, prin includerea cunoștințelor alături de abilitățile de comunicare și atitudinile prosociale față de ceilalți - se formează indubitabil competența interculturală. Cel mai adesea metoda are impactul scontat în recunoașterea diferențelor culturale, uneori generatoare de conflicte, bazate pe necunoașterea sau neînțelegerea valorilor culturale „noi-ceilalți” [13, p.99]. Dar, în egală măsură poate să vină în sprijinul elevilor pentru descoperirea interculturalității ca factor optimizant în viața socio-economică și culturală a grupului din care fac parte. În felul acesta elevii își dezvoltă capacitatea de analiză a propriului comportament în multiple contexte interculturale.

Puncte forte	Puncte slabe
<ul style="list-style-type: none"> -implică elevii în verificarea și înțelegerea conduitei personale în raport cu a celorlalți; -îi determină să analizeze și să reflecteze înainte de a lua o decizie; -presupune observarea reflectivă în situații concrete de viață; -poate fi utilizată în activitatea de lucru pe grupe sau independent; -aduce în prim plan situații multiple de viață, coborâte în concret; -formează abilitatea de comunicare orală. 	<ul style="list-style-type: none"> -are eficiența scontată atunci când grupurile sunt relativ mici (8-10 persoane); -uneori permite cu ușurință divagarea de la subiect; -constituie o deficiență pentru elevii obișnuiți cu conceptualizarea abstractă.

3. Metoda incidentelor critice stârnește curiozitatea elevilor, îi antrenează în discuții analitice și prezintă interes pentru obținerea informațiilor cu titlu de inedit. Adesea, profesorul utilizează această metodă în descoperirea aspectelor interculturale specifice vârstei elevilor, pentru rezolvarea unor posibile conflicte interculturale la nivelul clasei sau al grupului de lucru. Sunt situații când elevii pot descrie un incident critic, în soluționarea căruia vin cu propria experiență sau argumentare. Rolul cadrului didactic este definitoriu pentru dirijarea activității spre finalitatea scontată.

4. Jocul de rol. Face parte din strategia didactică utilizată des la clasă de către profesor. Elevii sunt actorii care pun în scenă rolurile persoanelor aparținând altei culturi, prin care descoperă specificitatea acesteia, cu toate implicațiile sale. Este o metodă benefică, prin care elevii descoperă și pun în valoare o serie de abilități (de comunicare,

artistice, de expresie etc), își dezvoltă atitudinile și acumulează cunoștințe în mod agreabil și eficient.

Profesorul conduce activitatea cu tact pedagogic, adaptând conținuturile didactice la abilități și atitudini prosociale [12, p.72]. Atenția este concentrată spre informația care curge de la elevi, pe abilitățile și judecățile de valoare emise de ei. Astfel se formează atitudinea bazată pe respect, înțelegere, atașament, ajutor reciproc, toleranță și interacțiune.

Adesea rolurile se pot schimba, din spectator (observator) să devină actor, astfel încât elevii să fie familiarizați cu elementele culturale specifice grupurilor etnice și să se regăsească în multiple situații, pe care să le gestioneze cu empatie.

Puncte forte	Puncte slabe
<ul style="list-style-type: none"> - elevii sunt antrenați într-o serie de comportamente, prin care iau contact cu elemente culturale ale diverselor grupuri etnice; - sporește gândirea analitică, experimentând rolul „celuilalt”, prin empatie; - dezvoltă acțiunea și observarea directă, imită și transmite feedback indubitabil; - interacțiunea participanților conduce la autocontrol eficient al comportamentului și achizițiilor; - pune în valoare cunoștințele, abilitățile și atitudinile elevilor – componente care stau la baza formării oricărei competențe – implicit a celei interculturale. 	<ul style="list-style-type: none"> - experiența și implicarea elevilor conduc la eficiența activității propuse; - profesorul trebuie să fie nu doar un fin observator al abilităților și atitudinilor elevilor, dar să intervină cu tact pedagogic pe tot parcursul jocului de rol; - se pretează mai mult unor elevi care își pot controla emoțiile și timiditatea, pentru că pot apărea blocaje emoționale în preluarea și interpretarea rolurilor de către unii elevi.; - necesită mult timp pentru pregătire, iar rezultatele pot fi neașteptate sau surprinzătoare.

Jocul de rol este metoda didactică foarte agreată de elevi, deși sunt și situații în care participanții nu doresc să fie expuși. În esență prin această metodă se urmărește formarea comportamentului uman pornind de la simularea unei situații reale. Prin dramatizare se dezvoltă problematizarea, sporind gradul de înțelegere și implicare a elevilor. Eficacitatea metodei constă în formarea rapidă și corectă a convingerilor, atitudinilor și comportamentelor.

5. Metoda contrastului cultural (metoda prelegerii cu oponent)

Apărută în anul 1960 această metodă are cadru de referință învățarea interculturală; în etapa inițială era utilizată de consilierii militari, cu aplicabilitate mare în Statele Unite; un voluntar se afla în interacțiune cu formatorul sau cu un elev pe teme referitoare la valorile culturale ale grupurilor minoritare față de majoritari. Metoda are avantajul că poate să surprindă elemente culturale, anumite nuanțe de expresie la care participanții nu se gândesc totdeauna și vine în sprijinul formării unei concluzii pertinente despre interculturalitate.

Abordată la nivelul clasei de elevi, metoda contrastelor are avantajul că elevii (la recomandarea profesorului se pregătesc mai întâi pentru susținerea opiniilor!) aduce în atenție o serie de elemente care conturează profilul intercultural al elevilor aparținând diferitelor grupuri etnice. În esență se aseamănă cu metoda prelegerii cu oponent, aplicată la clasele de elevi mai mari.

Puncte tari	Puncte slabe
<ul style="list-style-type: none"> - pune în valoare cunoștințele și abilitățile interculturale și de comunicare ale elevilor; - suportă adaptări, raportate la nivelul de gândire și înțelegere al participanților; - aduce o serie de argumente pro și contra care conduc la emiterea judecăților de valoare privind cunoștințele, abilitățile și dimensiunea atitudinal-comportamentală în relație de interculturalitate; - își găsește aplicabilitatea în prezența unui număr mare de elevi; - conferă orei dinamism, prin captarea și menținerea atenției elevilor, asemenea metodei jocului de rol. 	<ul style="list-style-type: none"> - poate conduce către situații neplăcute, frustrante în rândul elevilor; - profesorul trebuie să fie facilitatorul echidistant și bine informat în domeniul de referință; -dezbateră directă cuprinde numai doi elevi.

6. Dialogul cross-cultural, conform reprezintă metoda proiectată de Kraemer în anul 1999 și presupune un dialog între elevii care aparțin unor culturi diferite. Scopul acesteia se rezumă la creșterea conștiinței de sine din perspectivă culturală și evidențierea subtilităților culturale existente între grupurile etnice. Dialogul este consemnat în scris pentru a fi analizat; are avantajul că alături de cunoștințele elevilor în materie de cultură sunt puse în valoare abilitățile (de scriere, comunicare, interpretare etc.) și dimensiunea atitudinal comportamentală – factori care contribuie la formarea unei competențe, implicit a competenței interculturale. Valoarea metodei constă în cunoașterea și valorizarea propriei culturi dar și în dezvoltarea abilității de comunicare sau dialog intercultural.

7. Studiul de zonă este metoda ce vine în sprijinul elevilor, care au *perspectiva venirii sau a plecării într-o altă țară*, refugiați, imigranți sau aflați într-un schimb de experiență de exemplu, unde iau contact cu altă cultură. Astfel, metoda ajută elevii să învețe cum să învețe, după principiul formării uneia dintre competențele cheie. Scopul utilizării acesteia se regăsește în *dezvoltarea dialogului intercultural, evitarea prejudecăților, precum și cunoașterea datelor istorice, a mediului socio-economic și cultural, poziționarea geografică, elemente de vocabular, sărbători, eroi naționali, gastronomie, port popular etc.*

În baza aplicării acestei metode se poate face constatarea privind rapiditatea adaptării elevilor la noile condiții de mediu, cultură, limbă, obiceiuri, interacțiune socială, toleranță,

ajutor reciproc etc. Elevii *pot utiliza motoarele de căutare Google*, întrucât mijloacele informaționale în format digital constituie resursa inepuizabilă a acestui mileniu, *cu condiția direcționării de către profesor spre site-uri acreditate. Informația trebuie să fie selectată atent și verificată de către profesor.*

Dinamica vieții socio-culturale și economice din ultimii 15 ani, mai concret după anul 2007 (intrarea României în Uniunea Europeană), a demonstrat că indiferent de orientarea școlară și profesională a fiecărui elev, acesta trebuie pregătit pentru a face față unei societăți interculturale. Altfel spus, absolventul trebuie să fie competent. În accepțiunea cercetătoarei Cojocar *„competența este importantă pentru realizarea unui echilibru, conferind o stare de optim funcțional”* [3, p.13]. *Actualmente societatea contemporană cunoaște un nou fenomen, bazat pe explorarea reală și mai ales virtuală a culturilor.*

În mediul școlar utilizarea metodelor de prevenire sau rezolvare a conflictelor, pentru limitarea stereotipurilor, a prejudecăților, discriminării, xenofobiei, rasismului, segregării – constituie cheia succesului în formarea competenței interculturale elevilor din clasele gimnaziale. De asemenea, *constituirea efectivelor eterogene conduce la activități de învățare eficiente și aplicate*, prin care elevii integrează în dimensiunea atitudinal-comportamentală valori culturale prosoziale.

Alături de *metodele didactice tradiționale* sunt de maximă aplicabilitate metodele activ-participative centrate pe elev [6, p.87] dar, indiferent de specificul lor, acestea *sunt alese în funcție de creativitatea cadrului didactic, de specificul clasei de elevi, de particularitățile de vârstă și înțelegere ale acestora și în concordanță cu principiile didactice.*

Utilizând **conversația euristică** elevii formulează întrebări, descoperă, pot identifica atât elemente specifice culturii românești, cât și elemente specifice altor culturi din Europa și din lume; prin **jocul de rol** se dezvoltă empatia, iar **prin dezbateri** se formulează și susțin opinii etc. Asemenea formării celorlalte competențe, care includ cunoștințele, abilitățile și atitudinile – *prin competența interculturală elevul poate să pună în valoare:*

- **cunoștințele:** prin enumerarea trăsăturilor specifice grupurilor etnice, asemănările sau deosebirile dintre oameni, valorile culturale care definesc poporul nostru etc;

- **abilitățile:** capacitatea de învățare prin cooperare, de analiză, sinteză, generalizare, de exprimare în scris sau oral, de comunicare etc;

- **dimensiunea atitudinal-comportamentală:** deși este mai greu măsurabilă această dimensiune, ci se bazează mai mult pe observarea directă a elevilor în diverse activități de învățare sau contexte de viață, profesorul constată în rândul elevilor: empatie, ajutor reciproc, toleranță, deschidere spre celălalt, transpunerea în realitatea cotidiană a unor trăiri personale fără prejudecăți, stereotipuri, xenofobie, rasism, exprimarea sentimentului de patriotism și mândrie națională, dovedirea în fapte a nonviolentei, non-segregării, acceptarea diversității etnice, culturale etc. [9, p.12].

Realitatea interculturală își face simțită prezența în toate dimensiunile social-economice, culturale, politice, militare, sanitare etc. ale unui popor. Elevul trăiește în mijlocul acestei realități, atât în mediul școlar, cât și în cel familial; ia parte la toate evenimentele social-culturale din viața școlii, a familiei și a comunității sale. Deseori cunoștințele obținute în școală alături de abilitățile formate sunt exprimate în atitudini și comportamente [15, p.102].

Conexiunea dintre școală-familie-comunitate, conduce:

- la posibilitatea și trebuința construirii celui mai potrivit mediu de formare a competenței interculturale;
- de educare a elevilor în spiritul valorilor morale (omenie, bunătate, răbdare, credință, înțelegere, ajutor, sinceritate, deschidere către celălalt după modelul „bunului samarinean”, toleranță și dialog între oameni); aceste calități vor însoți elevii pe tot parcursul vieții;
- de utilizare a celor mai eficiente metode și activități de învățare pe care se bazează formarea competenței interculturale și transpunerea acesteia în triada: școală-familie-comunitate.

Pedagogul – ca facilitator al învățării deține în portofoliul didactic o serie de documente, dintre care proiectul educațional utilizat la disciplina educație interculturală are pondere de aproximativ 30% din timpul alocat unităților de învățare.

8. Proiectul educațional reprezintă *instrumentul de lucru de maximă actualitate și oportunitate*, deoarece apropie procesul de predare-învățare-evaluare de viața reală; elevii sunt antrenați în activități de învățare concrete, specifice vârstei lor, prin care se dezvoltă creativitatea, gândirea critică și sistemică, coeziunea de grup, responsabilitatea, atitudinea social-caritabilă, deschiderea spre comunicare, descoperire și valorizare a elementelor specifice culturii.

9. Activitățile extrașcolare și de lucru în echipă contribuie în mod pozitiv la dezvoltarea elevului din punct de vedere emoțional și atitudinal. *Sunt activizate funcțiile cognitive, sufletești, observaționale, gândirea critică, abstractizarea, imaginația, curiozitatea*, dezvoltându-se interesul pentru *activitățile practice, lucrul în echipă* și dorința de a explora segmente din cultura celor cu care vine în contact [1, p.123]. **Așadar, reușita formării competenței interculturale poate consta în împletirea activităților practice derulate în mediul școlar, cu participarea comunității locale, fără prejudecăți, discriminare, excluziune socială, rasism, marginalizare sau stereotipuri, într-un climat de înțelegere, ajutor reciproc, toleranță și interacțiune.**

Concluzii

În baza experimentului pedagogic realizat de către noi în perioada 2018-2022 pe un eșantion de 110 elevi din clasele gimnaziale, reiese că *formarea competenței interculturale*

se realizează cu ușurință *ca urmare a abordării interdisciplinare, transdisciplinare și cross-curriculare, competența interculturală fiind o competență transversală*. Pregătirea (formarea) interculturală a profesorului conduce indubitabil la formarea competenței interculturale elevilor din clasele gimnaziale, întrucât competența interculturală este mai mult decât una din competențele cheie.

Bibliografie

1. ANTONESEI, L. *Paideia. Fundamentele culturale ale educației*. Iași: Polirom, 1996.
2. COJOCARU, V. *Competențe antreprenoriale prin metode interactive, Ghid metodic*. Chișinău: Pontos, 2011.
3. COJOCARU, V. *Competențe decizionale ale managerilor în implementarea inovațiilor*. Chișinău: Universitatea de Stat din Tiraspol, 2017.
4. COJOCARU, V. *Competențe de negociere educațională a managerului din învățământul preuniversitar*. Chișinău: Universitatea de Stat din Tiraspol, 2019.
5. COZMA, T. *O nouă provocare pentru educație: interculturalitatea*. Iași: Polirom, 2001.
6. CRISTEA, S. *Fundamentele pedagogice ale reformei învățământului*. București: EDP, 1994.
7. CUCOȘ, C. *Educația. Dimensiuni culturale și interculturale*. Iași: Polirom, 2009.
8. CUZNEȚOV, L. *Educația pentru timpul liber al familiei: unele repere teoretice, metodologice și aplicative*. Chișinău: UPS „Ion Creangă”, 2015.
9. DOROBANȚU-DINA, R. Intercultural Competence - Way to Solve the Problems of Today's World. În: *Eastern European Journal of Regional Studies*, 2021. Volume 7/ Issue 2/December. <https://doi.org/10.53486/2537-6179.7-2.08>
10. GUȚU, VI.; VICOL, M. *Pedagogia între modernism și postmodernism*. Chișinău: CEP USM, 2014.
11. OVCERENCO, N. et al. *Fundamentele Științelor Educației. Manual universitar*. Chișinău, 2014.
12. PÂSLARU, VI. *Principiul pozitiv al educației*. Chișinău: Civitas, 2003.
13. PÂNIȘOARĂ, G.; PÂNIȘOARĂ, I. *Managementul resurselor umane*. Iași: Polirom, 2007.
14. SADOVEI, L.; COJOCARU-BOROZAN, M. *Fundamentele științelor educației*, Chișinău: Tipografia UPS „Ion Creangă”, 2014.
15. SILISTRARU, N. *Valori ale educației moderne*. Chișinău: IȘE, Combinatul Poligrafic, 2006.